

Kazališni arhivi – aktualno stanje i potencijali u suvremenom hrvatskom društvu

Ozana Iveković

Hrvatska kazališta rijetko imaju potpuno uređene arhive, a česti su slučajevi da je gradivo izgorjelo, zagubilo se, uništilo u raznim selidbama ili završilo na otpadu. Neki su arhivi stradali i zbog elementarnih nepogoda te ratnih razaranja kao i u posljednjem Domovinskom ratu.

Osim što gradivo nije cjelovito, ono najčešće nije ni obrađeno, sređeno ni evidentirano prema arhivističkim uzusima. Prostorije u kojima se gradivo čuva najčešće nisu odgovarajuće te ne zadovoljavaju sve suvremene kriterije zaštite. Gradivo uglavnom nije digitalizirano, što je bitno za njegovu zaštitu, dostupnost i daljnje korištenje.

Ipak, ima sve više virtualnih kazališnih arhiva kao na primjer web-arhiva Gradskog dramskog kazališta Gavela, Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu, Zagrebačkog gradskog kazališta Komedija, kao i Eurokaza, Montažstroja i Teatra Exit, a ima i novijih primjera poput Zagrebačkog kazališta mladih (ZKM). Jedan dio gradiva Muzejsko-kazališne zbirke Odsjeka za povijest hrvatskog kazališta HAZU je digitaliziran te se nalazi unutar Digitalne zbirke Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (DiZbi).

Imatelji kazališnog gradiva su i brojni arhivi, knjižnice i muzeji u Hrvatskoj, a brojne su i privatne zbirke. Institucije i pojedinci koji su u posjedu kazališnog gradiva međusobno slabo surađuju i komuniciraju. Ne postoji registar javnog i privatnog kazališnog gradiva iako su popisi gradiva po pojedinim lokacijama objavljeni u *Kronici* Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe HAZU.

Hrvatsko kazalište nema svoj nacionalni muzej koji bi trebao biti jedna

od bitnih točaka u strategiji razvoja hrvatske kulture, dočim takve muzeje imaju susjedne Srbija i Slovenija. Hrvatsko kazalište također nema niti svoje centralno mrežno mjesto putem kojega bi se pristupalo ne samo svim kazališnim institucijama i skupinama koje djeluju u Hrvatskoj, već i medijima koji objavljuju tekstove o kazalištu, a također i kazališnom gradivu u digitalnim repozitorijima. Nasuprot tome, susjedna Slovenija ima središnje mrežno mjesto za svoje kazalište (Portal Sigledal).

U Odsjeku za povijest hrvatskog kazališta HAZU, koji je središnja teatrološka ustanova u Hrvatskoj, postoji Muzejsko-kazališna zbirka koja je, zapravo, kombinacija knjižnice, muzeja i arhiva. To je i logično budući da „tragovi“ koji ostaju iza kazališne predstave pripadaju svim trima kategorijama.

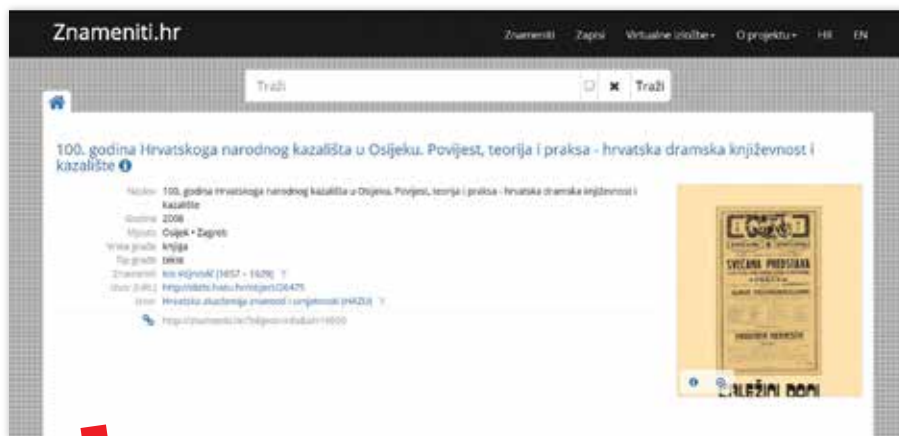
Nedostatak osoblja koje se brine o kazališnom gradivu problem je i Muzejsko-kazališne zbirke kao i svih kazališta u Hrvatskoj. U kazalištima arhiviranje je najčešće usputan posao uz rad u marketingu ili propagandi. Nema, dakle, svako hrvatsko kazalište arhivara u smislu sistematiziranog radnog mjesta. Nažalost, u našim knjižnicama, arhivima i muzejima također nema niti specijalista koji bi se bavili isključivo kazališnim gradivom. U nekim europskim zemljama takvih je stručnjaka znatno više.

Pišući o arhivu HNK u Zagrebu 1986. te poslu arhivara-dokumentarista u njemu, Vesna Cvjetković-Kurelec navodi da, pored prikupljanja, pohrane i čuvanja gradiva, arhivar mora usko surađivati s propagandom kazališta i opskrbljivati je podacima o izvođenim djelima u kazalištu, mora pisati različite prigodne tekstove, pomagati kod uređivanja kazališnih izdanja, organizirati

promocije, postavljati izložbe, preuzimati stručna vodstva po kazališnoj zgradi, kao i surađivati s raznim institucijama u kulturi. Zadaće arhivara u zagrebačkom HNK su osamdesetih godina prošloga stoljeća očito bile vrlo opsežne, a danas, u digitalno doba, zadaće svakog kazališnog arhivara sve su složenije pa i sve opsežnije.

U svakom slučaju, kazališni arhivar pored pohrane i obrade analognog gradiva, u suvremeno doba mora brinuti i o onom digitalnom, bilo da je izvorno digitalno ili digitalizirano. Digitalizacija gradiva važna je zadaća suvremenih kazališta, a i briga o gradivu na kazališnoj web stranici ili/i u digitalnom repozitoriju također postaje nužnim dijelom arhivskog posla. Sakupljanje gradiva odvija se svakodnevno, a važna su i suradnja i kontakti s nadležnim državnim arhivom. Upiti korisnika, iako nisu svakodnevni, zahtijevaju da kazališni arhivar dobro poznaje povijest i aktualnu produkciju kazališta u kojemu radi kako bi na upit znao kompetentno odgovoriti te savjetom pomoći korisniku. Korisnici kazališnih pismohrana najčešće su teatrolozi, kazališni kritičari te kazališni umjetnici.

U digitalno doba, arhiv u kazalištu sa svojim gradivom može pomoći u stvaranju programa za razvoj publike, a može sudjelovati i u drugim kreativnim procesima u kazalištu (npr. kod rada na kazališnoj predstavi) kada se za njih koristi arhivsko gradivo. Danas mnogi kazališni umjetnici rade projekte u kojima se koristi arhivsko gradivo budući da je (ponovna) uporaba zapravo i glavni smisao postojanja arhiva. U novije vrijeme, kada ima sve više specijaliziranih arhiva i kada se sve više upozorava na njihovu potencijalnu kreativnost, umjetnički pa i kazališni arhivi i arhivske zbirke mogu zadobiti puno veće značenje nego što su imali

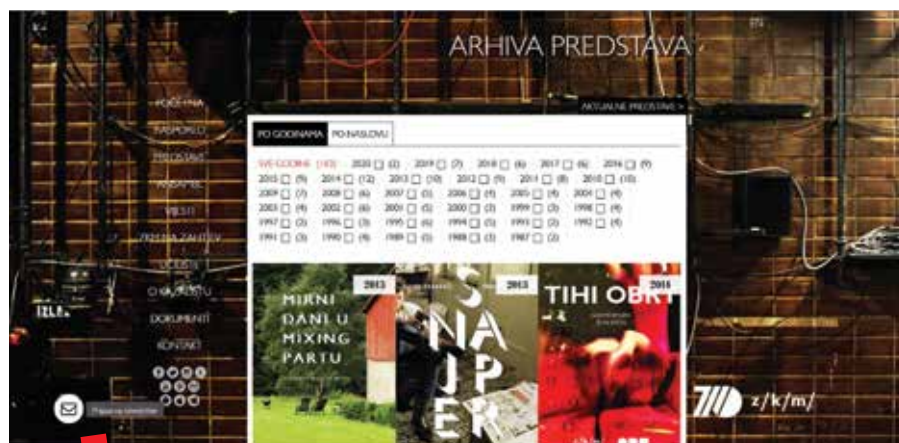
Prikaz kazališnog gradiva na portalu *Znameniti.hr*

prije. Izvedbene umjetnosti, kao dio sektora kreativne industrije, mogu koristiti upravo svoju baštinu kako bi s drugim djelatnostima iz toga sektora radile projekte kojiće stvoriti novu kulturnu publiku odnosno publike koje prije nisu bile zainteresirane za područje kulture.

Baštinske ustanove koje čuvaju gradivo izvedbenih umjetnosti danas, pored tradicionalnih, moraju preuzimati i nove zadaće sukladne zahtjevima suvremenog doba. Nažalost, njihovi potencijali u Hrvatskoj još uvijek nisu prepoznati. Kako bi se ti potencijali mogli ostvariti potrebni su financijski, kadrovski i prostorni uvjeti, a njihova je realizacija u rukama nositelja kulturne politike. Zadaća je struke da na te potrebe upozorava te da bude uključena u rasprave i procese odlučivanja oko baštine izvedbenih umjetnosti.

SIMBAS - International Association of Libraries, Museums, Archives and Documentation Centres of the Performing Arts

SIBMAS je osnovan 1954. godine, a puno ime mu je Međunarodno udruženje knjižnica i muzeja izvedbenih umjetnosti. Registriran je pri Odjelu za izvedbene umjetnosti Nacionalne knjižnice Francuske u Parizu. U fokusu interesa SIBMAS-a je baština izvedbenih umjetnosti, a djeluje u 35 zemalja širom svijeta okupljajući pojedince i institucije koje se bave dokumentiranjem kazališta, plesa, opere, filma, cirkusa i lutkarstva. Promovira istraživanja u izvedbenim umjetnostima te umrežavanje stručnjaka koji se njima bave. Organizira bijenalne konferencije koje se fokusiraju na teme zanimljive članstvu te objavljuje

Virtualni arhiv predstava ZKM-a: <https://www.zekaem.hr/arhiva-predstava/>

Veliki svijet malog hampera, Arhiv ZKM-a na izložbi „Priče iz arhiva“

zbornike tih skupova. U tijeku je projekt izrade Međunarodnog registra izvedbenih umjetnosti s detaljnim informacijama o zbirkama izvedbenih umjetnosti, a ustanovljena je i radna skupina koja se bavi njihovom dokumentacijom u digitalnom okruženju. U tijeku je priprema konferencije koja će se održati u drugoj polovini svibnja 2021. godine u Varšavi.

Mrežna stranica SIBMAS dostupna je na: <http://www.sibmas.org/>. ■

Literatura i izvori - saznajte više

Cvjetković-Kurelec, Vesna (1986). Arhiv HNK i kazališna dokumentaristika u SR Hrvatskoj. U: *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*. Split: HAZU – Književni krug Split, 12 (1), str. 107-111.

Iveković, Ozana (2019). Kazališna arhivistika i dokumentalistika – teorijski okviri i osnovni problem struke u Hrvatskoj. *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*. Vol. XXII, No. 79/80: 36-43.

Petranović, Martina (2015). *Kazalište i pripovijest. Ogledi o hrvatskoj kazališnoj historiografiji*. Zagreb: Ex libris.

Portal Slovenskega gledališča - Sigledal: <https://veza.sigledal.org/>